

»Regler«, tale og praktikker i cykelsporten

Af Martin Munk

I denne artikel vil jeg posthumt tage udgangspunkt i et spørgsmål stillet ved Dansk Idræthistorisk Forenings seminar den 4. april 1992.

Spørgsmålet lød: Hvad er humanistisk videnskab og hvad kan den bruges til? (frit oversat efter Jørn Hansen!).

Baggrunden for at besvare dette udmærkede og relevante spørgsmål ligger i projektet om cyklesport¹. For mit projekt dengang i 1990 forsøgte indirekte at besvare spørgsmålet om hvad kulturvidenskaberne egentlig står for og hvad pædagogik, kultursociologi og filosofi går ud på som sådan, og om disse kan bidrage til en anderledes forståelse af menneskelig praksis - især indenfor sports- og kropsområdet.

Projektet havde naturligvis et - hvad man kunne kalde »konkret« formål - men indirekte i besvarelsen gav jeg mit bud på hvad humaniora kan bidrage til.

Nogle har fx. sagt² at humaniora har til opgave at producere »ideologi« mere end egentlig vidensproduktion om et givet objekt eller felt. Normalt konstitueres videnskaber efter bestemmelse og indkredsning af: a. genstanden, b. metoderne og c. institutionalisering. Ad a. Til det første punkt kunne man foreslå det menneskelige subjekt, som kulturvidenskabernes ^Humaniora) genstand. Men andre ville kræve at sproget, historien eller æstetikken eller det som også er sociologiens projekt: social handling indsat som genstanden. Endelig er

bevidsthed/ikke-bevidsthed på dagsorden uanset definitionen af kulturvidenskaberne. Sven-Eric Liedman peger på, at det ikke er muligt endeligt at definere genstanden, hvilket bl.a. skyldes den lange kamp mellem på den ene side åndsvidenskaberne og på den anden side den *positivistiske* samskabsvidenskab (jvf Liedman, 1978, p. 25-66), som egentlig tilhørte samme »videnskab«, med Dilthey og Comte som repræsentanter for de to hovedstrømninger.

Ad b. Normalt anskuer man at fortolkning er specifikt for humaniora. Forskningssubjektet studerer *betydning* skabt af subjekter, og her spiller *intersubjektivitetsproblemet* en særlig rolle. Det ses fx. behandlet af Husserl og Habermas. Indenfor idrætten er det tilsvarende »interkropslighedsproblem« relevant at analysere. Se fx Merleau-Ponty og S. Damkjær.

Jeg vil allerede her anføre, at social handling er »genstanden« og på en eller anden facon også studiet af betydning vigtigt for humaniora — måske mere generelt studiet af tegn - semiologi (Saussure) eller semiotik efter Peirce, men omvendt er det afgørende - som jeg peger på - at studiet af »praktikker« ej forglemmes - for her har kulturvidenskaberne »nøglen« til forståelsen af fx tale- og kropspraktikkerne i sporten³. Men en væsentlig pointe i redegørelsen for praktikker er, at man ikke skal bevæge sig mellem en selvstændig tingsliggjort struktur og så det skabende subjekt eller mellem sprog (language) og tale

(speech), som Saussure gør det. Man bør i stedet tænke i termer af kropsliggjorte erfaringer og kompetencer, der har rod i strukturelle forhold og kommer til udtryk i handlinger/praktikker⁴.

Ad c. Institutionalisering. Institutter, tidsskrifter osv. etableres. Den humanistiske idræt i København er eksempel på, at institutionaliseringen ikke er færdig!

Lad mig derfor gå til problemområder fra cyklesportsprojektet, for så til sidst at vende tilbage til Jørn Hansens spørgsmål. Besvarelsen af J Hansens spørgsmål vil indirekte fremgå af skitsen, der vedrører cyklesportsprojektet.

Projektets formål var at beskrive og analysere cyklesportens væren/væsen (ontologi) og (logik) især gennem analyser af praktikker og repræsentationer (fx individers forestillinger og myter) i og udenfor cyklesporten.

Det vil især ligge mig på sinde i nærværende artikel at udnytte den »tale« (diskursniveau), de »regler« og de »regelmæssigheder« (praktikniveau), der eksisterer i cyklesporten formuleret og udført af sportens agenter.

Det vil altså sige, at jeg forsøger at anvende de udtryk/historier⁵ og handlinger der produceres i cyklesportens felt⁶.

Disse vil jeg udnytte til at formulere cyklesportens *symbolske økonomi*. En af Pierre Bourdieus meget vigtige pointer i hans sociologiske forfatterskab er at interessere sig mere generelt for *praktikkernes økonomi* fremfor *økonomiens praktikker* (jvf Bourdieu, 1977, p.183). Men lad os nu i det følgende indkredse en definition og begrebsliggørelse af »praktik«.

Praktikker refererer til en bestemt måde at begrebsliggøre *social handling* \ Udøvelsen af sports- og kropslige aktiviteter er sociale handlinger i sin grundstruktur kunne man med Weber sige. Med »handling« forstås en

menneskelig måde at forholde sig på, for så vidt at individet ligger en subjektiv dimension i handlingen. Dette gælder uanset om handlingen er ydre eller indre, om adfærd er underforstået eller ikke. Med »social« menes en handling, der tager hensyn til at den subjektive mening relaterer sig til andres adfærd og dermed orienterer sig efter disse. Men Bourdieu går videre end det, for en væsentlig pointe er, at Webers rationalitetsfilosofi/sociologi ikke holder i længden, fordi der er adfærd og handling Webers sociologi ikke kan gøre rede for.

Bourdieu forsøger at forklare og forstå⁸ hvorfor mennesker »opfører sig« som de gør i forskellige konkrete situationer, fx som når cykletteren foretager et ryk på andres »bekostning« eller hvad man nu vil kalde det. Her er det ikke nok at forstå menneskets handling som en hvilken som helst i naturen forekommende adfærd, en variant af, hvad der sker med ting, planter og dyr. Menneskets måde at opføre sig på socialt er af en anden beskaffenhed, især fordi man mener noget med sin handling. Men Bourdieu står ikke for den position, der betragter handling som en meningsfuld handling, dvs. iværksættelse af en subjektiv bevidst intention på baggrund af bevidste motiver, som personen i givet fald kan gøre rede for, hvis han eller hun skulle blive spurgt. Bourdieu synes, at man må regne med, at opførslen har et objektivt indhold, der til en vis grad undgår personens/agentens klare bevidsthed. Det er denne mellemting imellem »adfærd« og »handling« som Bourdieu sigter på med begrebet »praktik«, social opførsel (Callewaert, 1992, pp.145-146⁹).

Social handling er »guidet« af en praktisk sans (habitus), som man kunne kalde for »feel for the game« (jvf Bourdieu, 1990b, p.66). Selvom handlinger/praktikker forekommer og fremtræder som ratio-

nelle for en udenforstående observant, som besidder al væsentlig information for at kunne rekonstruere en persons sociale handlinger, så er det rationelle valg ikke det bagvedliggende princip. Faktisk har sociale praktikker intet at gøre med rationelle valg, måske kun i situationer hvor der er tale om specifikke og egentlige kriser, hvor rutinerne fra hverdagslivet ikke længere kan fungere som praktisk sans (Bourdieu, 1988/1989, pp782-783).

Praktikker genereres af habitus, der er en strukturerende struktur defineret ved vor livsbetingelser. Man kan anføre visse modeller for Bourdieus praktikteori, der kort angiver tankegangen. Den første tilnærmelse er følgende (imod Bourdieus tankegang!)¹⁰:

Strukturer - praktikker

Denne model kritiserer Bourdieu for at være »objektivistisk« eller »strukturalistisk«, og som et første moment indføres habitus i modellen således, at modellen ser ud som følger

Strukturer - habitus - praktikker

Problemet ved denne model er imidlertid, at den ikke kan redegøre for skift og ændringer. Bourdieu opererer derfor med følgende model:

Strukturer - habitus - perception - praktikker - Specifikke historiske omstændigheder

Denne model kan redegøre for historiske forhold, men lad mig referere en kort definition af habitusbegrebet:

De med en særskilt klasse af eksistensbetingelser forenede betingelser producerer

habitus, system af varige og overførbare dispositioner, strukturerende strukturer egnede til at fungere som strukturerende strukturer, det vil sige som genererer og organiserer praktikker og forestillinger (bevidsthed), der kan være objektivt tilpasset sine mål uden at forudsætte nogen bevidst målindretning, og uden evnen til at bemejstre de operationer som kræves for at nå disse mål behøver at være artikuleret. Dette system af dispositioner er objektivt reguleret og de er regelmæssige uden at de overhovedet er resultater af, at man adlyder regler. Alt dette gør, at de er kollektivt orkestreret uden at være produkter af orkesterdirigentens organiserede handling.

Inden vi skrider videre med at diskutere praktikkernes opkomst, er det allerede nu relevant at påpege, på hvilken facon Bourdieu opfatter sig selv i det videnskabelige felt.

Han opfatter sig selv som strukturalistisk konstruktivist. Pierre Bourdieu accepterer, at agenten konstruerer sin egen sociale verden, men han mener ikke som etnometodologerne (Garfinkel 1967, Blumer, 1969, Schiitz, 1973), at det sker uden struktureringer.

I selve konceptet om habitus ligger der en forståelse af, at vi som mennesker struktureres af vor livsomstændigheder og ikke mindst af det *felt* vi nu befinder os i. Når jeg taler om livsomstændigheder menes, der både de livsomstændigheder vor habitus er produceret på baggrund af og livsbetingelser nu og her. Det leder mig hen på at tale om en ekstra dimension ved praktikkerne. De observerbare praktikker, der udføres af cyklesportens agenter kan man ikke direkte udlede af de objektive livsbetingelser, svarende til at kunne forstå cykletterens opførsel som et direkte svar på den sum af stimuli, der umiddelbart ser ud

til at være baggrunden for handlingen. Det samme gælder for de sociale betingelser, der ligger til grund for cyklesportsagentens habitus. Man kan kun gøre rede for cykletterens m.fl. praktikker og forestillinger ved at relatere de objektive betingelser, der har formet agentens habitus til de sociale forhold, under hvilke agenten handler her og nu.

Det betyder f.eks. at cykletteren med en vis social baggrund - kropsligt inkorporeret - handler objektivt adækvat. En cykletter med »småborgerskabbaggrund« handler anderledes (anden strategi) end en person med »arbejderklassebaggrund« i en given situation mens et cykkeløb står på. De udtrykker sig forskelligt (via *modus operandi*). Er man f.eks. vokset op i en selvstændig livsform har man en »handlende« facon i handlingen og distinktivt udtrykker man sig kropsligt anderledes¹¹.

Også i situationen hvor det gælder om at »sidde med« har den enkelte rytter en måde at reagere på, der er udtryk for relationen mellem to sociale forhold. De sociale forhold, der genererede habitus og de sociale forhold agenten befinder sig i her og nu. Når jeg har lavet feltstudier af forskellige slags vedrørende cykkeløb m.m., er det tydeligt at der hele tiden - til linjeløb (samlet start hvor rytterne køre i »felter«) improviseres under nogle givne forhold (der er måske aftalt en vis »rollefordeling« før og under et løb). Disse improvisationer har en vis regelmæssighed, uafhængigt af om der er regler eller ej. Vi skal finde grunden til systematik og regelmæssighed i *opus operatum* (praktikken) i *modus operandi* (Bourdieu, 1986, p. 173).

I modsætning til den socialpsykologiske atomisme som ødelægger praktikkernes enhed og som stiller partielle love op i for søget på at forklare produkterne stræber Bourdieu mod at opstille almene love som

gengiver produktionslovene (*modus operandi*). Bag de regelmæssige opførsler men dog opfundne opførsler ligger en habitus.

Det vigtige ved praktikker (og det findes netop i cyklesportens praktikker) er at - uanset om de er symbolske eller ikke-symbolske - de er strategier, dvs. en måde at holde hus med ressourcer på for at kunne benytte de *maksimalde fordele i en kampsituation*, på den måde er praktikker karakteriseret ved at være »økonomiske«. Al praktik er en måde at holde hus med sine ressourcer på for at drage den mulige fordel heraf. Og det er en konsekvens af, at praktik virkeliggøres inden for et felt hvor kampen er hård, fordi ressourcerne er knappe pga. deres fordeling under givne »magtrelationer«¹². Vi vender tilbage til diskussionen.

Hvem producerer regler?

Men inden vi går videre er det relevant at stille følgende spørgsmål.

Hvem taler om regler? Dette spørgsmål er interessant at se nærmere på indenfor idrætsforskningsfeltet. I det sidste nummer af idrætshistorisk årbog blev regelfænomenet af flere indenfor bevægelseskulturforskningen behandlet meget indgående og andre har behandlet det rundt omkring. Bourdieu har i »In Other Words«¹³ påpeget, at det er vigtigt at være klar over at sociologens begreber og ord bidrager til at skabe den sociale verden. Den sociale verden er stedet for kampe om ord som får gyldighed og vigtighed i overensstemmelse med at ord i vid udstrækning producerer ting, og at ændrede ord og mere generelt ændrede forestillinger er allerede en måde at ændre ting på. Det er derfor, at kampen om at producere erkendelse og viden om virkeligheden næsten altid begynder med en kamp om ord.

Derfor kan man forestille sig, at en idrætsforsker vil være i stand til at tale om »tennis« i slutningen af en afhandling som har ledet vedkommende til alle forhåndsantagelserne som f.eks. at »tennis er blevet mere demokratisk«. En sådan frase bygger videre på den illusion at navne på fænomener fortsætter med at betyde det samme.

Det vender vi tilbage til i forbindelse med »tale« i cyklesporten.

Derfor når man taler om regler eller uskrevne regler, så er det allerede en måde at skabe den sociale verden på. Det betyder dog ikke, at man skal undgå at tale om regler, »at følge en regel«, regelmæssighed osv., men at man blot som forsker og lignende skal være opmærksom på, at der allerede er en proces igang når jeg vælger at tale om regler i forbindelse med cyklesport. Herudover kan det også ses af måden man taler om regler på.

På et tidspunkt i 1990 diskuterede jeg begrebet »regel« eller om hvilke regler der definerer cyklesporten¹⁴. Ret hurtigt viste det sig at den ene part ville indkredse cyklesportens regler via begrebsparret konstitutive regler/regulative regler. Jeg syntes det lød meget rimeligt med dette begrebspar i forhold til sport; altså det at nogle regler konstituerer sporten mens andre er regulerende for sportens adfærd. Dette til trods for at det umiddelbart ligger lidt væk fra Wittgensteins måde at tale om regler på, hvilket var mit udgangspunkt for at tale og skrive om regler i cyklesporten.

Begrebsparret er hentet fra A. Giddens (1984), der indfører det. Giddens diskuteres i forhold til Wittgenstein, men Bourdieu pointer vedrørende regel og regelmæssighed kommer aldrig frem og Giddens læsning af Wittgenstein er problematisk for at sige det ligeud! (jvf hans tolkning af regler, 1984).

Cyklesporten er klart defineret af en

række officielle regler, som dels er af trafikpolitisk karakter og som dels er besluttet i Danmarks Cykle Union og Union Cycliste Internationale. Disse regler skal så følges, men de formidles altid gennem den konkrete praksis. Man så at sige omgås reglerne (til visse løb skal færdselsreglerne overholdes).

Men derudover er der en række såkaldte »uskrevne regler«, som har at gøre med »fairness« og »retfærdighed«, bytteøkonomi osv. Har man som cyklerytter f.eks. »ligget på hjul« i et udbrud og ikke »taget føringer« ja så skal man ikke bryde sig om at »køre i spurten« for at vinde. Dette er i hvert fald en udbredt myte i og omkring cyklesporten. Men ved nærmere granskning af sporten viser det sig at »reglerne« praktiseres og tolkes meget forskelligt afhængig af »hvem« man er og efter situationen. Det kan f.eks. være at en stjernerytter¹⁵ har mere lov til at bryde en »regel« end f.eks. en rytter længere nede i hierakiet. Køres der f.eks. om mesterskab eller lignende løb kører alle for at vinde og derfor er der mange eksempler på at rytterne bryder de »uskrevne regler« fordi der står meget på spil. Bruddet skal dog ikke være åbenlyst eller voldsomt. Hvis man bryder på en »forkert« måde vil man have svært ved at fortsætte med at bryde.

Den tyske sociolog Max Weber har udtrykt hele det kompleks på rammende vis: »Social agents obey rules when it is more in their interest to obey them than to disobey them« (også jvf Bourdieu, 1990a, p. 76).

Uanset om man mener der eksisterer uskrevne regler eller ej er det i hvert fald klart, at der findes »regelmæssigheder«, som Wittgenstein, Ziff og Bourdieu taler om det på. Nu kan man spørge sig selv om hvorfor det er så vigtigt at tale om »regler«

i forbindelse med sport? - Som vi var inde på før har Damkjær m.fl. peget på, at en afgørende opgave for den samfundsvidenskabelige idrætsvidenskab er at bestemme og begrebsliggøre selve sportens »spilstruktur«, som ligeledes er blevet nævnt af Wittgenstein i bl.a. »filosofiske undersøgelser« og »usikkerhed«¹⁶ alle værker udgivet efter den sene Wittgensteins død.

Paul Ziff og Pierre Bourdieu har flere steder forsøgt at videreudvikle Wittgensteins pointer indenfor henholdsvis semantikken og sociologien. De har begge haft ambitioner om at udrydde fundamentale »misforståelser« i lingvistikken og antropologien (Ziff, 1960 og Bourdieu, 1973 og 1977).

Her er det netop vigtigt at adskille begreberne »regelmæssighed« og »som regel«. Dette er det første skridt. Det næste som jeg vender tilbage til er at gå fra »regelmæssigheden« i handlingen og praktikkerne i cyklingen til at bestemme »spilstrukturen« ; Wittgenstein skriver:

»Hvad kalder jeg »reglen han går frem efter?« - Hypotesen, der på tilfredstillende måde beskriver hans brug af ordene, som vi iagttager; eller den han giver os som svar, når vi spørger ham om, hvilke regler han bruger? Men hvad nu hvis iagttagelsen ikke klart lader os erkende nogen regel, og hvis spørgsmålet heller ikke bringer nogen for dagen? - Thi ganske vist gav han mig en forklaring, da jeg spurgte ham om, hvad han forstod ved »N«, men han var parat til at tilbagekalde og ændre denne forklaring - Hvordan skal jeg så bestemme den regel han spiller efter?. Han kender den ikke engang selv. Eller rettere: Hvad skal udtrykket »reglen han går frem efter« betyde her?« (Wittgenstein, 1958, paragraf 82).

Problemstillingen regelmæssighed/regel skal ses i forhold til sproget eller i brugen

af sproget. Det er ikke sådan, at talen styres efter nogle regler for/i sproget men af habitus. Er der ikke overensstemmelse mellem handling og regel/vejviser så er det ikke vejviseren, der styrer handlingen: Jeg er blevet optrænet til en bestemt reaktion på dette tegn, og sådan reagerer jeg nu (Wittgenstein, 198). Dette var forklaringen af overensstemmelsen og til dels også af, at man kun retter sig efter en vejviser i den udtrækning, der gives en blivende anvendelse, en skik og brug (praksis). Konklusionen på dette er altså, at det »at følge reglen« er en praksis (Wittgenstein, 202).

Ziff har et glimrende eksempel på dette. Han betragter de to sætninger:

1. As a rule, the train is two minutes late.
2. The train is regulary two minutes late.

Det er indlysende, at det ikke er planlagt, at toget som regel skal komme to minutter forsent, men et regelmæssigt fænomen (statistisk kan det falsificeres). Regler for sprog og regelmæssigheden i det talte sprog kan korrespondere. Men:

»To argue that there ought to be rules in natural language is like arguing that roads ought to be red because they correspond to the red lines on a map« (jvf. Ziff, 1960, p38 og Bourdieu, 1973, p62).

Den teoretiske og empiriske undersøgelser viste, at der egentlig ikke er tale om regler, men om regelmæssigheder. De såkaldte uskrevne regler opfattes meget forskelligt og praktikker viser at rytterne »fortolker« (ikke-bevidst) og forholder sig meget forskelligt. De fleste mener, at der findes »uskrevne regler, men en del mener, at de er til for at brydes mhp. at vinde.

Det vi med andre ord kan sige, er at vi kan observere visse regelmæssigheder i cyklesporten men egentlige »regler« findes ikke!.

Symbolsk økonomi

Bagved cyklerytternes udprægede sans for »fairness« og »ret og rimelig« eksisterer der en helt netværk af regler i form af gengældelsesaktioner, og at man kan »stå i gæld« til andre. Det er ikke blot blandt rytterne denne økonomi findes.

Den udspiller sig også blandt alle involverede agenter - men de opfattes ikke rent som »økonomi«. Måske laver cykelsmeden din cykel, men så må man reklamere for navnet på cyklen (amatør) eller ordne hans køkken, hvis du er håndværker eller lignende. »Økonomien« er miskendt af de indblandede, uigenkendelig som »økonomi« - og kan kun fungere under forudsætning af, at den er miskendt. Man kan altså finde de principper, der ligger bag ved at rytterne kan »spille spillet« samtidigt med at de som en objektiv nødvendighed miskender spillet objektive rækkevidde.

Jeg har i en anden artikel argumenteret for at cyklesporten er et felt, der forudsætter specielle agenter med en »feel for the game« = praktisk sans for »gamet« og en måde at bruge kroppen på - socialt og kulturelt. Denne praktiske sans skaber forudsætninger for at kunne handle adækvat i forskellige situationer, der altid også er defineret gennem den symbolske økonomi. De institutionelle rammer omkring cyklesporten garanterer eksistensen og udelingen af symbolske værdier. Den symbolske profit er noget fælles, der kæmpes om i det givne felt. Dermed er interaktionen mellem ryttere m.fl. præget af, at kampen står om symbolsk kapital (= det som af agenter indenfor et felt eller helt samfund igenkender og erkender som værdifuld: f.eks. titler (VM, DM m.fl.) og materiale (pladehjul, Campagnolo osv). Som et lille kuriosum kan det nævnes, at alle mere eller mindre har det bedste udstyr

men få tillægger materieleet stor betydning (når de bliver spurgt), alligevel bruges der utrolig mange midler og tid på at man distinkt har det rigtige materiale... som led i at man forholder sig til hinanden - distinkt.

Cyklesporten praktiseres altså gennem en symbolsk orden, men hvad menes der nu med det symbolske? Det symbolske består i, at mennesker handler med henblik på »noget«. Tolkningen af dette noget skal foregå ud fra teorien om praktikker, hvor den enkelte agent under givne betingelser ikke-bevidst (miskendt) intenderer maksimal og symbolsk profit, dvs. midler og ære/prestige.

Dette princip er ikke blot gældende for cyklesporten men for hele samfund. Så på et plan kender man ikke den symbolske orden. Det ligger der i miskendelsen: et af Bourdieus begreber til at forklare, hvorfor folk handler ikke-bevidst som de også gør og at der derfor kan eksistere udbytte/bytteforhold mellem mennesker. Miskendelsen er ganske enkelt den individuelle og kollektive forudsætning for gennemførelsen af bytning af »tjenester« og »gaver«. Denne symbolske økonomi har været en af antropologiens væsentligste problemstillinger i flere generationer. Det er da også Bourdieus studier i Algeriet (1958-1963) og teorier, der ligger til grund for mine overvejelser om dette. »Miskendelsesbegrebet« udledes i sammenhæng med Mauss' og Levi-Strauss' polemik om gaveudvekslingens struktur og semiotik¹⁷.

Begrebet anvendes til forklare den type af »bytteøkonomi«, der eksisterer i arkaiske samfund (idealtypisk findes de). Antropologien har længe anvendt begrebet om bytteøkonomi, men vigtigt er det at kunne begrebsliggøre strukturen i denne bytteøkonomi. Etnologen L. Ottesen har i en opsigtsvækkende artikel fra 1989 vist at an-

tropologernes begreb om »bytteøkonomi« ingenlunde er udspillet. Begrebet ses fx. anvendt af Malinowski m.l. »Bytteøkonomien« skal ses i sammenhæng med de sociale forhold/hieraki, der eksisterer i cyklesporten.

Utilitaristisk teori eller ej?

Man kan med rette kritisere disse tanker om maksimering af sine interesser/praktikker for at være utilitaristiske. For muligvis begår man den samme fejl som Weber gjorde det. Dette med at ville maksimere den symbolske og materielle profit/tilgang i det specifikke felt (se Munk, 1992c) kan virke noget problematisk, men vi skal hele tiden huske på, at Bourdieu tænker sig at disse symbolske handlinger er strukturerende og er selv strukturerende. Men faren ligger der stadigvæk. Her har Staf Callewaert i sin nye bog *Kultur, pædagogik og videnskab*, 1992 nogle rimelige betragtninger. Det fører dog som ønsket ikke til en endelig konklusion. Det skyldes nok først og fremmest at ærindet er et andet. Bogens formål var ikke at kritisere Bourdieu.

Tale

Den symbolske økonomi bærers og struktureres gennem »talen« i cyklesporten og det er efter min opfattelse en meget vigtig kilde til studiet af bevidsthed og handling i sporten.

Der knytter sig en masse udtryk og sproglige vendinger (=tale) til cyklesporten. Disse udgør et »sprogspil« (sammenhængende og overlappende aktiviteter, jvf Wittgenstein, 1958). Vendingerne skal netop forstås indenfor en bestemt kontekst. Jeg kan nævne en række vendinger og udtryk som typisk anvendes i cyklesporten (i sammenhæng med den fysiske udfoldelse

af sporten): »sidde på hjul«, »sidde på vifte«, »skivet«, »sat af«, »læse løbet«, »køre huller op«, »udbrud«, »gode ben« med mange flere (også mere »markante« udtryk).

I en anden sammenhæng ville disse udtryk betyde noget helt andet. F.eks. ville udtrykket at »sidde på hjul« betyde noget helt andet. Det er jo altså ikke sådan, at man bogstaveligt sidder på et hjul. Udtrykket »at sidde på hjul« dækker dette at en eller flere ryttere kører i læ af en eller flere ryttere. Derved kan rytterne, der ligger bagved spare energi, selvom man kører med den samme hastighed. Samtidig er der også en socialpsykologisk effekt i at »sidde på hjul«. Det åbner mulighed for »at hænge på« selvom kræfterne er ved slippe op (derved undgår man måske at blive »sat« (kan ikke følge med!). Men alier vigtigst indgår disse udtryk samtidig i en (social) magt/symbolsk kamp mellem rytterne. Der er simpelthen en kamp om positionerne - såvel konkret som abstrakt. Konkret forsøger man som rytter at »ligge bedst« i feltet som chancerne for at vinde optimeres, men abstrakt handler det også om positioner i et større »regnskab«, hvor symbolske og materielle profiler skal tildeles og afgives.

Aftalekultur, individualisme og ideologi

Man kan yderligere specificere handlingerne og de konkrete regelmæssigheder ved følgende to komponenter. Den ene komponent er den kollektive eller kooperative del af komplekset¹⁸. Ved at cyklesport meddefineres sådan har vi kimen til forståelse af hvorfor »rytterne kører for hinanden« eller ved siden af hinanden. Kooperativiteten i cyklesport er så at sige en fleksibel aftalekultur. Kollektivismen kan dog ikke forstås isoleret. Den forstås i forhold til en række

andre komponenter, der også er af »ideologisk« karakter. Den anden vigtigste komponent er den individuelle komponent. Individualismen ligger som et historisk produkt; som et produkt af den samfundsmæssige udvikling, der for alvor tog fat i forrige århundrede med den industrielle udvikling (Jørn Hansen, 1990) og samtidig også udviklingen af en »mennesketype«. Denne mennesketype defineres i al væsentlighed ud fra afkald, askese, beherskelse af naturen, »hårdt arbejde«, »fremgang« osv (Max Weber, 1972). Disse grundlæggende træk fik en afgørende betydning for, hvad jeg vil kalde cyklesportens »etik« (ethos). Og der er ingen tvivl om, at denne anden komponent er forud for den kollektive ideologi og praksis. Man må iøvrigt som et vigtigt element konstatere at teorien om den protestantiske etik af Max Weber netop blev lavet ud fra »germanske« forestillinger og ikke »romanske« (underforstået Frankrig, Italien, Belgien og Spanien), hvor man primært er katolsk og som bekendt er cyklesporten meget udbredt og stor i disse lande. Alligevel kan man godt argumentere for nogle af de samme forhold hvad angår disciplinering og askese. Måske kunne Foucault bruges til at argumentere for disciplineringen i cyklesporten (jvf Foucault, 1977). Så på den måde er Bourdieus begreber en slags krydsning mellem Webers begreb om protestantisk etik og Foucaults disciplinering¹⁹.

Lad os vende tilbage til udtrykket at »sidde på hjul«. Vi kan konstatere at vendingen anvendes i en bestemt praksis. Det er det, der menes med »sprogspil«, hvor det enkelte udtryk og tegn betyder noget ganske afgrænset. Sprogspillet er ikke statisk, men udvikles og forandres i takt med hvordan cykleløb køres. Det varierer. Fx. må man være opmærksom på forskellen mellem amatørcyklesport og professionel cyk-

lesport. De nævnede udtryk og handlinger pejer på, at cykling har en egen- logik; en bestemt logik der meddefinerer praksis. Og måden at forholde sig til »regler« på afspejler også dette forhold (en nærmere reddegørelse for feltets struktur findes i M. Munk, 1992c).

Det der måske særligt er vigtigt at understrege, er at habitus påvirkes af at befinde sig i et bestemt felt. Feltets (ikke det konkrete felt men det abstrakte) logik, rytme og karakter socialiserer den enkelte rytter, hvorved man opnår en vis regelmæssighed i cykleløb, og det der foregår omkring cykleløbet. Så langsomt udvikles rytternes »praktisk sans«. Denne praktiske sans er en slags »feel for the game« i det felt, man nu finder sig i (både konkret og abstrakt). Den praktiske sans' er knyttet til kropslige dispositioner, der korrelerer med positionerne i feltet (se Munk, 1992c).

Afslutning - forskerens praktik

For nærmere at kunne besvare Jørn Hansens spørgsmål og for at understrege brugen af praktikbegrebet som en del af forskningsmåden vil jeg i det følgende indkredse og beskrive forskningspraktikken i Bourdieus forståelse.

Man kan spørge sig selv om hvorfor det overhovedet er relevant med at beskæftige sig med »praktiktilgangen«, hvorfor en teori om praktik. For det første handler det om at producere videnskabelig erkendelse. Men det er ikke bare det, der er på tapetet. Bourdieu er af den opfattelse, at alle teorier han kender, der vil forklare, hvad menneskelig social opførsel går ud på, er behæftet med en fejl. Fejlen går ud på, at forskningen tilskriver praktikerne (cyklerytteren, træneren m.fl.) en måde at opføre sig på, der ikke er rigtig. Det gør forskningen, fordi den ikke reflekterer tilstrækkeligt over sin egen

forskningspraktik, der også er en praktik. Problemet er, at forskningen ikke reflekterer adækvat over forskningspraktikkens relation til »praktikpraktikken«. Eller anderledes formuleret: For at forskeren skal kunne klare sig i forskningspraktikken, forudsætter forskeren en praktik ved praktikerne, der ikke findes. Forskeren placerer ikke-bevidst en model af praktik i hovedet på praktikerne, der gør at forskningens forklaring passer. Ved nærmere analyse og undersøgelse viser det sig at denne praktik ikke findes.

»Konklusionen må blive, at vi må opdage, hvordan praktikpraktikken virkelig ser ud og ændre både vor forskningsrelation til denne praktik og dermed også vor forklaring af praktikpraktikken« (Callewaert, 1992, p.146).

Det klassiske eksempel Bourdieu m.fl. (jvf Bourdieu, 1990a og 1990b) gang på gang drager frem er hentet fra hans antropologiske studier i Algeriet: Hvis man laver statistik over hvordan folk gifter sig i samfundsgruppe i f.eks. Algeriet, konstateres visse regelmæssigheder i denne sociale opførelse/praktik. Det er ikke tilfældigt. Bourdieu talte med folk, de gamle og præsterne og fik som resultat, at de i deres samfund har en regel, der »forskriver« med hvilke kategorier af mennesker der kan gifte sig med søstre: forskeren kan så få den idé til forklaringen på, hvorfor folk i kulturen opfører sig som de gør i spørgsmålet om giftemål, dvs i en af alle kendt og erkendt regel for dens slags praktikker. Så Bourdieu begyndte at spekulere over, hvor sådan en regel kommer fra. Man kan sige, at den er en vilkårlig og tilfældig samfundsmæssig opfindelse, eller den er et resultat af økonomiske magtforhold, eller at den til syvende og sidst er medfødt som grundlæggende regulerende instans.

Bourdieu viser, at sådan en regel findes

ikke i hovedet på folkene i gruppen, når de konkret skal handle. Og det selv om de, når de bliver interviewet henviser til denne regel. Det som fungerer i kroppen (ikke hoved som Callewaert, 1992, skriver et sted!) er en praktisk sans, habitus, for et klogt giftemål. Reglen de henviser til, som præsten forklarede Bourdieu m.fl., og som forskeren har opfattet som en del af kulturen, eller som et medfødt handlingsredskab, er en efterrationalisering - som teoriarbejde også er det -. Forklaringen passer forskeren udmærket, der skal finde begrundelser. Men forklaringen er ikke en beskrivelse af, hvad der sker i hovedet på folk i aktion, men i hovedet på forskeren i forskningsaktion!!. Der sker det, at forskeren lader sig forføre til en fejlagtig ureflekteret praktikteori, der er passende for forskerens egen virksomhed, men ikke for folks måder at gifte sig på.

Det betyder ikke, at sociale analyser så går ud på at kombinere statistiske objektiviseringer af strukturelle forhold med fortolkende bidrag af erfaringer, oplevelser og opfattelser, der stammer fra personer. Vi må tilstræbe hvad Bourdieu kalder for »participant objectivation« (deltager objektivisering) for at begribe kernen i det sociale fænomen cykling, eller hvad det nu måtte være. I dette ligger der en dobbelt»objektivisering«: både en objektivisering af »objektet«, men også en objektivisering af den som objektiviserer og forskerens perspektiv, som altså besidder en position i den verden han beskriver og især i den videnskabelige verden i hvilken »skoler kæmper om sandheden om den sociale verden« (jvf Bourdieu, 1988/1989, pp773-787, 1990a, 1991 og Andersen & Munk, 1991).

Dette er grundlaget for overhovedet at kunne lave en analyse af forholdet mellem regler og praktikker eller mellem felt og habitus.

Jeg tror, at det er ad denne vej, vi skal gå

med hensyn til at begribe videnskaberne i det hele taget og ikke være usikre på humanvidenskabernes berettigelse. De andre naturvidenskaber og socialvidenskaber har de samme problemer at forholde sig til. De har måske en større legitimitet, men grundlæggende står de over for de samme forhindringer. Hertil må man dog medgive, at særligt studiet af sociale fænomener skaber

problemer, der er lidt anderledes. Men netop ved at lave en slags sociologiens sociologi, kan der skabes grundlag for social- og humanvidenskaberne.

Så på den måde håber jeg, at jeg har tydeliggjort mit forsøg på at definere humanioras »egenart« i forhold til natur- og samfundsvidenskaberne.

Noter

1. Landevej scyplingens myter og virkelige virkelighed. En analyse af cyklesportens praktikker set i et kulturelt og pædagogisk perspektiv« (juni 1989) Dengang formulerede jeg projektet, som om ingen andre havde studeret cykle sporten fra en filosofisk-sociologisk vinkel, men jeg må dog medgive at Roland Barthes i 60erne undersøgte og analyserede sporten fra en mytologisk-strukturalistisk vinkel, jvf Barthes, 1969.
2. Se fx Gregersen et al., 1985 og 1988/1989 for denne påstand.
3. Vedr. betydningstilgangen og diskussionen af det symbolske univers, altså de antropologiske antagelser, der ligger til grund for betydningsbegrebet er det vigtigt at skelne mellem flere typer af »betydning«. Callewaert skriver: »Mening eller betydning er en relationel størrelse. Ikke kun forstået sådan, at det er en mening, der gælder for mig/os. Men at selve meningen består i en henvisning. En sag har en mening, en betydning ved at den henviser til en sammenhæng. Vi kan måske analytisk udskille fire elementer: 1) Jeg, der opfatter og giver betydning, 2) selve betydningen - som er en del af et betydningsunivers, 3) det som betydningen betyder, der også er en del af et univers - og 4) den saglige reference« (Callewaert, 1992, p. 119).
4. Jvf Saussure: Kurs i allmän lingvistik, Stockholm, 1970 (opr. 1916).
5. Jvf begrebet om narrativitet, se fx Ricoeur, 1984.
6. Om sporten som felt se Munk, 1992c; artikel i Centring.
7. Jvf Max Weber: Wirtschaft und Gesellschaft, 1922, engelsk version 1968, fx. p.4- 27.
8. Denne distinktion er klassisk og er især blevet behandlet af filosofen von Wright, se fx. Explanaton and Understanding, 1971.
9. Bourdieu er ikke behaviorist!
10. Se fx. Harker, R. 'On reproduction, habitus and education', *British Journal of Sociology of Education* 5 (2), 117-27, 1984, og i: Harker et al: An introduction to the Work of Pierre Bourdieu, 1990.
11. Vedr. afklaringen livsformbegrebet og klassebegrebet behandles i Munk, 1991 og til dels også i Munk, 1992d.
Når jeg skriver dette tænker jeg på konkrete personer fra empiriske studier.
12. Se også Callewaert, S og Bjerg, J: 'Kulturel og social reproduktion i classesamfundet og uddannelsessystemets udvikling', RUC (stencil), 1982, tysk (1983) og i Nordisk Forum for pædagogisk forskning, 1985.
13. Jvf Bourdieu, 1990a, p.54.
14. Søren Damkjær har behandlet det flere steder i de senere år, se artikler i:
Centring, Idrætshistorisk årbog og Den jyske Historiker.
15. Det gælder her primært amatørerne.
16. Jvf Wittgenstein, 1958 og 1969.
17. Inspireret af Merleau-Pontys skrivelser i signes (tegn opr. 1950 (1960)) og ikke mindst Lacan.
18. Williams, 1989 og Albert, 1991 har også skrevet om det; ganske vist ud fra Gramsci' vinkel og »vestkystsociologisk« (etnometodologisk) vinkel.
19. Underforstået magtens *mikrofysik* Janatomi.

Referencer

- Albert, E. Riding a Line: Competition and Cooperation in the Sport of Bicycle Racing, *Sociology of Sport Journal*, 8, pp.341-361, 1991.
- Andersen, K. & Munk, M. *Overgangen fra aktiv eliteidrætskarriere til civilt liv (socialisation & eliteidræt)*, delrapport 1, Center for Idrætsforskning, KU, Nov. 1991.
- Barthes, R. *Mytologier* [1960], 1969.
- Berthelot, J. M. Sociological Discourse and the Body [1986], i: *The Body*, red. M. Featherstone, 1991
- Blumer, H. *Symbolic Interactionism*, 1969.
- Bourdieu, P. *Le metier de sociologie*, 1968. I engelsk oversættelse: *The Craft of Sociology*, 1991 (dog anden version fra 1973).
- Bourdieu, P. The Three forms of theoretical knowledge, i: *Social Science Information*, 12 (1), pp.53-80, 1973.
- Bourdieu, P. *Outline of a Theory of Practice*, [ikke udgivet på fransk men en blanding af Esquisse d'une théorie de la pratique, 1972 og Le sens pratique, 1980], 1977.
- Bourdieu, P. *Le sens pratique*, 1980. I engelsk oversættelse: *The Logic of Practice*, 1990, 1990b.
- Bourdieu, P. Vive la Crise! For Heterodoxy in Social Science, in: *Theory and Society*, vol 17/5, 1988/1989, pp773-789.
- Bourdieu, P *In Other Words*, 1990, 1990a.
- Callewaert, S. *Kultur, pædagogik og videnskab*, 1992.
- Damkjær, S. Bevægelseslege, i: *Idræthistorisk Årbog 1991*, 7. årgang.
- Foucault, M. *Overvågning og Straf*, 1977.
- Garfinkel, H. *Studies in Ethnomethodology*, 1967.
- Giddens, A. *Constitution of Society*, 1984.
- Gregersen F & Køppe S. *Videnskab og lidenskab*, 1985.
- Gregersen F & Køppe S. Against Epistemological Relativism, *Studies in History and Philosophy of Science*, Vol 19, nr. 4, 1988/1989.
- Hansen, J. Kropsudfoldelse - fra sport til jogging, i: *Den jyske Historiker nr 53*, 1990.
- Husserl, E. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology*, Evanston, [1936], 1970.
- Liedman, S.-E. Humanistiske forskningstraditioner, kritiske og historiske perspektiver, i: *Kritik* 46, pp.26-66, 1978.
- Merleau-Ponty, M. *Signes*, (1950) 1960. I Engelsk oversættelse: *Signs*, 1964.
- Dansk oversættelse (dele) i 1969.
- Munk, M. *Landevejscyklings myter og virkelige virkelighed*, rapport og manus, Center for Idrætsforskning, KU, maj 1991.
- Munk, M. Bevidstheden og kropslivshistorien, i: *Krop, intuition og bevidsthed*, antologi, red. Ole Fogh Kirkeby og Willy Thrysoe, Tiderne Skifter, 1992, 1992a.
- Munk, M. »Movementculture and Elitesport«, Paper og abstract præsenteret på: *The Eleventh International Human Science Research Conference, June 9-13, 1992, Oakland University*, 1992b.
- Munk, M. Sportssociologi og »feltanalyser«, i: *Centring nr 26*, 1992, 1992c.
- Munk, M. Livsformteori og habitusteori, i: *Wordnyt*, 1992, 1992d (udgives senere).
- Ottesen, L. Fodboldklub, familieliv og bytteøkonomi, i: *Livstykker, 12 studier af livsformer og vilkår*. Red. Lone Rahbek Christensen, 1989.
- Pivato, S. The Bicycle as a Political Symbol: Italy 1885-1955, *The International Journal of the History of Sport*, nr 2, 1990.
- Ricoeur, P. *Time and Narrative, Vol 1*, 1984.
- Ricoeur, P. *Från text till handling*, 1988.
- Schiitz, A. *Collected Papers: The Problem of Social Reality, vol 1*, 1973.
- Weber, M. *Economy and Society, Vol 1 + Vol 2*, [1922], 1968.
- Weber, M. *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*, 1972.
- Williams, T. Sport, hegemony and subcultural reproduction: The process of accommodation in bicycle road racing, *International Review for the Sociology of Sport*, 24, pp.315-333.
- Wittgenstein, L. *Filosofiske undersøgelser*, [1958], 1971.
- Wittgenstein, L. *Usikkerhed*, [1969], 1989.
- Ziff, P. *Semantics*, 1960.